

5. «Золота доба» персько-таджицької поезії (на прикладі вивчених творів Рудакі, Омара Хайяма, Гафіза) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ruslit.biz/zolota-doba-persko-tadzhicko%D1%97-poezi%D1%97-na-prikladi-vivchenix-tvoriv-rudaki-omara-hajyama-gafiza/>. – Назва з екрана.

6. Persian literature [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Persian_literature. – Назва з екрана.

In the article considers the peculiarities of medieval Persian-Tajik literature. The importance of prose works of Persian literature is revealed. There are examples of poems by famous eastern poets such as Omar Khayyam, Rudaki and Hafiz. The contribution of Persian-Tajik literature to the development of foreign literature is analyzed.

Key words: poetry, versification, beit, fard, rubai, ghazal, distich, quatrain.

УДК 821”184”

Розман І. І.

кандидат педагогічних наук, доцент

Марушка В. Я.

**студентка 1 курсу магістратури спеціальності «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»,
Мукачівський державний університет**

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 19 СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто особливості зарубіжної літератури першої половини XIX століття. Узагальнено значення понять романтизм та реалізм. Матеріал конкретизовано на прикладах творів зарубіжної літератури зазначеної доби.

Ключові слова: романтизм, реалізм, класицизм, психологізм.

У літературі XIX століття можна визначити два основних напрямки – романтизм і реалізм. Романтична епоха починається в дев'яності роки вісімнадцятого століття і охоплює всю першу половину XIX століття. Однак основні елементи романтичної культури повністю визначилися і розкрили можливості потенційного розвитку до 1830 року.

Даною тематикою цікавилися багато науковців та літераторів.

Основними з них були такі як: Л. Віролайнен, М. Чернокрила, М. Берковський, В. Грішних, О. Дмитрієв, В. Жирмунський, Р. Габітова, В. Пігулевський та ін. Однак не достатньо вивченою на даному етапі є саме психолого-педагогічна характеристика зарубіжної літератури першої половини ХІХ століття, що і стало метою нашого теоретичного дослідження.

Романтизм – це мистецтво, народжене короткою історичною миттю невизначеності, кризи, що супроводжувала перехід від феодальної системи до системи капіталістичної; коли до 1830 року обриси капіталістичного суспільства визначилися, на зміну романтизму приходять мистецтво реалізму. Література реалізму на перших порах була літературою однаків, так і сам термін «реалізм» виник лише в п'ятдесятих роках ХІХ століття. У масовій суспільній свідомості сучасним мистецтвом продовжував залишатися романтизм, насправді вже вичерпав свої можливості, тому в літературі після 1830 року романтизм і реалізм складно взаємодіють, в різних національних літературах породжуючи нескінченну різнобарвність явищ, які дають спротив однозначній класифікації. По суті, романтизм не вмирає протягом усього дев'ятнадцятого сторіччя: пряма лінія веде від романтиків початку століття через пізній романтизм до символізму, декадансу і неоромантизму кінця століття. Послідовно ми розглянемо обидві літературно-художні системи ХІХ століття на прикладах їх найбільш яскравих авторів і творів.

Вихідною філософською базою романтизму є ідеалістичний світогляд, який розвивався переважно в напрямку від суб'єктивного ідеалізму до об'єктивного. Ідеалістичний порив до нескінченного як одна з характеристик ідейно-естетичних позиції романтиків є реакцією на скептицизм, раціоналізм, холодну розсудливість Просвітництва. Романтики стверджували віру в панування духовного начала в житті, підпорядкування матерії духу.

У концепції світової літератури, що розроблялися романтиками, зокрема А. Шлегелем, романтики висловлювали прагнення до загальності явищ, до універсалізму. Цей романтичний універсалізм позначився і в соціальному утопізмі романтиків, в їх утопічних мріях про торжество ідеалів гармонії у всьому людському суспільстві.

«В найтіснішому і сутнісному своєму значенні романтизм є ні що інше, як внутрішній світ душі людини, потаємні життя його серця», – писав Белінський. І тут він висловив одну з корінних визначальних ознак романтизму, яка відрізняє його від світосприйняття і художнього методу просвітителів. Справді, герой в художніх творах романтиків отримує принципово інше

трактування, ніж у просвітителів і класицистів. З об'єкта докладання зовнішніх сил він стає суб'єктом, що формує навколишні обставини. Проблема особистості стає для романтиків центральною, навколо неї групуються всі інші аспекти їх ідейно-естетичних позицій.

У вихідних положеннях романтичної естетики пізнання світу – це перш за все самопізнання. Пізніше в естетиці романтиків затверджується досить істотна її теза про так званий місцевий колорит, про опис зовнішньої обстановки (Гюго, Нодьє, Байрон). Але і у цих романтиків особистості відводиться головне місце. Природа, любов – розробка цих проблем була для романтиків шляхом пізнання і розкриття сутності феномену людської особистості. Вона наділялася необмеженими творчими потенціями, і хід розвитку об'єктивного буття в поданні романтиків визначався духовною діяльністю окремої особистості. Такий суб'єктивістський антропоцентризм романтиків спричинив за собою серйозну зміну акцентів у тому числі суспільний ідеал, який характерний для світогляду класицистів і просвітителів.

Романтики розширили арсенал художніх засобів мистецтва. Їм належить заслуга плідної розробки багатьох нових жанрів, переважно суб'єктивно-філософської спрямованості: психологічна повість (тут особливо багато зроблено ранніми французькими романтиками), лірична поема (лейкистів, Байрон, Шеллі, Вінї), ліричний вірш. З романтизмом пов'язаний яскравий розквіт ліричних жанрів. Багато поетів-романтики, рішуче пориваючи з традиціями класицистського віршування, здійснили принципову реформу вірша, наблизили його можливості до відображення внутрішнього світу духовного життя окремої особистості, часом до сфери її реальних життєвих інтересів. Утвердження нових романтичних норм в ліриці, в самій її метричній структурі в Англії пов'язане з творчістю лейкистів і Байрона, частково Шеллі і Кітса. У французькій літературі сміливими реформаторами вірша були Вінї і Ламартин, Гюго; в німецькій поезії – Brentano, а слідом за ним Гейне, Мюллер.

В перше характеристика критичного реалізму була сформульована Енгельсом в квітні 1888 до листі до англійської письменниці Маргарет Гаркнесс в зв'язку з її романом «Міська дівчина». Висловлюючи ряд дружніх побажань щодо цього твору, Енгельс закликає свою кореспондентку до правдивого, реалістичного зображення життя. Судження Енгельса містять в собі основні положення теорії реалізму і понині зберігають свою наукову актуальність.

Основою в специфіці цього літературного напрямку і творчого методу є художнє осмислення дійсності як соціального чинника,

а отже, і розкриття соціальної детермінованості зображуваних подій і характерів. Коли ж мова заходить про реалізм античної літератури, про реалізм Відродження, то поняття реалізму може трактуватися тільки в самому широкому значенні цього терміна. Стосовно ж до літератури ХІХ ст. реалістичним слід вважати лише той твір, який відображає сутність даного соціально-історичного явища, коли персонажі твору несуть в собі типові, збірні риси тієї чи іншої соціальної верстви або класу, а умови, в яких вони діють, є не випадковим плодом фантазії письменника, а відображенням закономірностей соціально-економічного і політичного життя епохи.

Безперечним досягненням реалістичної літератури ХІХ ст. став новий рівень психологізму, без якого неможливо уявити подальший розвиток світової літератури.

В перше зробив психологічний аналіз своєрідною «нормою» літературної творчості письменників-реалістів – Стендаль. Натомість Бальзак умотивовує психологію своїх героїв переважно впливом суспільних законів і моралі.

Психологізм літературного витвору – це відображення літератором внутрішнього світу героя: повне, відчайдушне та скрупульозне відтворення їхніх емоцій, почуттів, переживань і думок, прибільшення уваги на психологічному аналізі людини, її вчинків, думок та бажань. Психологізм різною мірою притаманний творам різних епох, але в добу реалізму він мав свої особливості.

Приближаючись до доби раннього модернізму психологізм літературних творів трохи змінюється: психологія героя мотивується переважно не соціальними обставинами, а ірраціонально-фізіологічними чинниками (романи братів Гонкур, Е. Золя).

Прикладами творів світової літератури початку 19 століття є такі як: Микола Гоголь «Тарас Бульба», Микола Гоголь «Ревізор», Йоганн Вольфганг фон Гете «Фауст», Олександр Грибоєдов «Горе від розуму», Віктор Гюго «Собор Паризької Богоматері» та інші.

Отже, можемо стверджувати, що для літератури ХІХ століття вихідними поняттями є реалізм та романтизм. Ці два поняття складають основу всієї творчої діяльності митців даного історичного періоду. Можна стверджувати що для романтизму характерними є відмова від реалістичного зображення дійсності, увага до внутрішнього світу людини, неприйняття буденності, захоплення ірраціональним, містичним, фантастичним, звернення до фольклору, міфології, зображення екзотичних країн. Головний герой – людина великих пристрастей, здатна на незвичайні дії, занурена у свій внутрішній світ, іноді дивакувата. З іншої сторони для реалізму характерними рисами є: тяжіння до достовірності, об'єктивності; всебічне зображення взаємин людей і суспільства, вплив соціально-

історичних обставин на формування особистості; головний герой – типовий характер за типових обставин, хоча і не позбавлений індивідуальних рис; відмова від поділу на естетичне та неестетичне; психологізація атмосфери твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. История зарубежной литературы 19 века / под ред. Н. А. Соловьевой. – М. : Высшая школа, 1991.- 637 с.
2. История всемирной литературы. В 9 т. Т. 7. / гл. ред. Г. П. Бердников. – М. : Наука, 1991. – С. 7-17.
3. Наливайко Д.С. Зарубіжна література ХІХ сторіччя. Доба романтизму : підручник / Д. С. Наливайко, К. О. Шахова.; голов. ред. Б. Є. Будний. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2001.- 416 с.

The article deals with the features of foreign literature of the first half of the 19th century. The significance of the concepts of romanticism and realism is revealed. Examples of works of foreign literature of the 19th century are given.

Key words: romanticism, realism, classicism, psychology.

УДК 37.015.31:504/504]-053.81

Росола П. П.
студент V курсу спеціальності «Практична психологія»
Алмашій І. І.
старший викладач кафедри психології,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИРОДОВІДПОВІДНОЇ МОДЕЛІ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ

Стаття присвячена питанню формування молодіжної екологічної культури на регіональному рівні. Запропоновано розрахувати екологічну культуру регіону з урахуванням середнього рівня екологічної культури молоді, що проживає в регіоні. Такий підхід дозволить підвищити ефективність психологічних та педагогічних засобів у різних навчальних закладах під час формування екологічної культури молоді.

Ключові слова: молодь, екологічна культура, рівні культури, освіти, навчальні заклади.